

Wstęp

Tematyka tomu 7 „Eastern Review” została zdominowana przez kwestie samorządowe, regionalne oraz problemy społeczeństwa obywatelskiego. W ostatnich dziesięcioleciach znaczenie regionów, szczególnie w polityce państw europejskich, zdecydowanie umocniło się. Po II wojnie światowej niewiele było państw na mapie Europy, w których władze regionalne dysponowały władzą polityczną; należały do nich przede wszystkim Austria, RFN czy Szwajcaria¹. Zapoczątkowało to procesy decentralizacji dewolucji władzy politycznej na rzecz regionów, które wyraźnie uwidoczniły się na terytorium takich państw, jak: Belgia, Hiszpania, Włochy czy Wielka Brytania. Czynnikiem umacniającym władzę regionalną i samorządową był nabierający przyspieszenia proces integracji europejskiej². Otwarcie Strefy Schengen, zezwalającej na swobodny przepływ towarów, kapitału, usług i ludzi, było znaczącym momentem wzmacniającym integrację europejską, przyczyniając się do rozwoju gospodarczego, kulturowego, politycznego i społecznego³. Zachodzące na przełomie lat 80. i 90. XX w. przemiany ustrojowe, w tym decentralizacja władzy państwowej oraz rozwój samorządu terytorialnego i struktur lokalnych, przyczyniły się w Polsce i innych państwach naszego regionu do rozwoju demokracji na każdym poziomie⁴.

Struktury samorządu terytorialnego mają określone, przypisane przez prawo funkcje, umożliwiające rozwój i właściwe funkcjonowanie społeczeństwa obywatelskiego. To społeczność lokalna bowiem jest podmiotem działań samorządu terytorialnego, której nadrzędnym celem jest realizowanie interesu lokalnej społeczności. Aby zwiększyć potencjał regionu, ważna jest bezpośrednia współpraca z innymi podmiotami samorządu terytorialnego.

Publikację otwiera artykuł Jacka Wojnickiego zatytułowany *Restytucja samorządu lokalnego i regionalnego w państwach Europy Środkowej i Wschodniej*.

¹ A.K. Bourne, *Regionalna Europa*, [w:] *Unia Europejska – organizacja i funkcjonowanie*, red. W.M. Cini, Warszawa 2007, s. 15–27.

² K. Pająk, *Samorząd terytorialny i jego wewnętrzna transformacja*, Toruń 2007, s. 23–32.

³ T. Kudłacz, *Programowanie rozwoju regionalnego*, Warszawa 1999, s. 76–78.

⁴ Ustawa o samorządzie gminnym z 1990 r., ustawa o samorządzie powiatowym z 1998 r., ustawa o samorządzie województwa z 1998 r.

Autor ukazuje proces formowania władzy lokalnej w pięciu krajach postkomunistycznych: Bułgarii, Czechach, Rumunii, Słowacji i Węgrzech. Dokonuje komparatystyki rozwiązań budowy i rozwoju struktur samorządu terytorialnego we wskazanych państwach, jednocześnie odwołując się do sytuacji polskiej. Jedną z ważniejszych kwestii poruszanych przez niego jest problem zarządzania majątkiem i prowadzenie finansów samorządów. To właśnie decentralizacja finansów kraju wpływa znacząco na funkcjonowanie struktur samorządowych, które mogą realnie gospodarować swoim kapitałem i realizować zadania własne i zlecone⁵.

Istotną kwestię dotyczącą partycypacji wyborczej obywateli podjęła Krystyna Leszczyńska w artykule pt. *Udział obywateli w wyborach i referendach w Polsce po 1989 roku*. Autorka wskazuje, że partycypacja wyborcza jest ważnym elementem umacniającym społeczeństwo obywatelskie, zaś sceptycyzm i brak zaufania do systemu demokratycznego oraz brak wiary, iż indywidualny głos na znaczenie w skali całego kraju, to główne problemy wpływające na niską frekwencję wyborczą wśród Polaków.

Na ważne kwestie dotyczące relacji społeczeństwa z regionem zwrócił uwagę Andrzej Chodubski⁶. Autor w artykule pt. *Europejskie wyzwania regionalne a generowanie społeczeństwa obywatelskiego* wskazał na funkcje społeczeństwa obywatelskiego, podkreślając ważną rolę ochronną dla sfery społecznej i prywatnej przed interwencją państwa. Wyobcowanie, brak identyfikacji z regionem i zjawisko anomii społecznej stają się chorobami współczesnych społeczeństw.

Ryszard Cichocki w swoim artykule pt. *Lokalne sfery publiczne a przemiany kompetencji obywatelskiej* podjął rozważania na temat reform przeprowadzonych w Polsce, których skutkiem miała być zmiana systemowa. Autor odwołuje się przede wszystkim do czterech głównych reform, tj. samorządowej, zmiany systemu gospodarki z centralnie planowanej w kierunku mechanizmów wolnego rynku, decentralizacji państwa oraz zmiany społecznej polegającej na odejściu od społeczeństwa zamkniętego w kierunku modelu otwartego i budowania podmiotowości społecznej.

Aktywność obywateli jest cechą nadrzędną i kluczową w umacnianiu modelu społeczeństwa obywatelskiego. Jacek Pokładecki w swoim artykule pt. *Partycypacja a lokalny system polityczny* kontynuuje wątek politycznej aktywności obywateli. Jak zauważa Autor, obywatele poprzez swoją aktywność dają legitymizację rządzącym, pozwalają, aby system polityczny wywiązywał się ze swoich konstytutywnych zadań.

⁵ E. Wojciechowski, *Gospodarka samorządu terytorialnego*, Warszawa 2012, s. 10–15.

⁶ Profesor Andrzej Chodubski (1952–2017), politolog i historyk, przez ponad 40 lat związany z Uniwersytetem Gdańskim. Autor ponad 1200 publikacji, w tym 28 monografii i wielu artykułów. Od 1977 r. był członkiem Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych. To wybitna postać w polskim i międzynarodowym środowisku naukowym, został odznaczony wieloma medalami, m.in. w maju 2017 r. medalem *Universitatis Lodzianis Amico*.

Przed społeczeństwami współczesnych państw otwierają się nowe obszary aktywności oraz możliwości zdobywania informacji. Rozwój techniki i cyfryzacji sprzyja aktywności obywatelskiej, która intensyfikuje się w sieci z wykorzystaniem wielu dostępnych portali społecznościowych. Mateusz Radziszewski w artykule pt. *Rozwój technologii informacyjnych szansą czy zagrożeniem dla społeczeństwa obywatelskiego* wskazuje, że dzięki technologii informacyjnej ludzie mogą aktywnie uczestniczyć w procesie podejmowania decyzji politycznych, co bezpośrednio skutkuje szerszą wiedzą polityczną i większą świadomością społeczną. W artykule pt. *Uwarunkowania lokalnej aktywności społecznej* Krzysztof Łabędź wskazuje na czynniki warunkujące niską aktywność społeczną obywateli, pokazuje obszary, które wymagają wzmocnienia. Artykuł stanowi kontynuację wątku dotyczącego aktywności i budowania społeczeństwa obywatelskiego, które wspomagane także przez silnych liderów będzie silnym organizmem społecznym.

Tom kończą trzy artykuły poświęcone wybranym regionom, tj. *Procesy modernizacji w państwach regionu Morza Bałtyckiego* autorstwa Magdaleny Tomali, *Partycypatywne działania promocyjne jako czynnik budowania tożsamości regionalnej. Przykład województwa łódzkiego* autorstwa Agnieszki Michalskiej-Żyły i Beaty Michalskiej-Dominiak oraz *Budżet obywatelski województwa małopolskiego* autorstwa Barbary Węglarz.

W części *Informacje – Kronika – Sprawozdania – Recenzje* publikujemy refleksje na temat książki Johna W. Creswella *Projektowanie badań naukowych. Metody jakościowe, ilościowe i mieszane* przygotowane przez Magdalenę Bewicz oraz w dziale *Varia* przygotowane przez Mateusza Radziszewskiego *Wybrane pozycje bibliograficzne z obszaru problematyki rozwoju społeczeństwa obywatelskiego oraz funkcjonowania samorządu lokalnego w latach 1996–2017*.

Niniejszy tom zamyka cykl publikacji w „Eastern Review” poświęconych problematyce regionalnej i lokalnej w państwach Europy Środkowej i Wschodniej. Redaktorzy dziękują Autorom z polskich i zagranicznych ośrodków akademickich za podzielenie się refleksjami dotyczącymi tak ważnych problemów naszej współczesnej rzeczywistości.

Alicja Stępień-Kuczyńska
Agata Włodarska-Frykowska
Michał Słowikowski

Введение

В тематике VII тома «Eastern Review» доминируют вопросы самоуправления, региональные, а также проблемы гражданского общества. За последние десятилетия значение регионов, особенно в политике европейских государств, определенно усилилось. После Второй мировой войны на карте Европы было мало стран, в которых региональные власти обладали политической властью, в их число входили в основном Австрия, ФРГ и Швейцария¹. Это положило начало процессам децентрализации передачи политической власти в пользу регионов, которые были четко видны на территории таких стран, как: Бельгия, Венгрия, Италия и Великобритания. Фактором, усиливающим региональную власть и местное самоуправление, был процесс европейской интеграции, набирающий ускорение². Открытие Шенгенской зоны, обеспечивающей свободное перемещение товаров, капитала, услуг и людей, стало значительным моментом для укрепления европейской интеграции, способствующим экономическому, культурному, политическому и социальному развитию³. Политические изменения, произошедшие на рубеже 1980-х и 1990-х годов, включая децентрализацию государственной власти и развитие территориального самоуправления и местных структур, способствовали развитию демократии на всех уровнях в Польше и других странах нашего региона⁴.

Структуры территориального самоуправления имеют конкретные функции, закрепленные в законе, обеспечивая развитие и надлежащее функционирование гражданского общества. Потому что именно местная община является субъектом деятельности местных органов власти, главная цель которой состоит в том, чтобы преследовать интересы местной общины. Для повышения потенциала региона важно напрямую сотрудничать с другими органами местного самоуправления. Публикацию открывает статья Яцека

¹ A.K. Bourne, *Regionalna Europa*, [в:] *Unia Europejska – organizacja i funkcjonowanie*, ред. W.M. Cini, Warszawa 2007, с. 15–27.

² K. Pająk, *Samorząd terytorialny i jego wewnętrzna transformacja*, Toruń 2007, с. 23–32.

³ T. Kudłacz, *Programowanie rozwoju regionalnego*, Warszawa 1999, с. 76–78.

⁴ *Закон о местном самоуправлении 1990 года реформа государственного управления, Закон о самоуправлении Повята 1998 года, Закон о самоуправлении воеводства от 1998 года.*

Войницкого *Реституция местного и регионального самоуправления в государствах Центральной и Восточной Европы*. Автор показывает процесс формирования местного самоуправления в пяти посткоммунистических странах: Болгарии, Чехии, Румынии, Словакии и Венгрии. Он сравнивает решения по построению и развитию структур территориального самоуправления в указанных странах, в то же время ссылаясь на ситуацию в Польше. Одним из наиболее важных вопросов, поднятых Яцеком Войницким, является вопрос управления собственностью и управление финансами местного самоуправления. Именно децентрализация финансов страны оказывает существенное влияние на функционирование структур местного самоуправления, которые могут реально управлять своим капиталом и реализовывать свои и заказные моменты⁵.

Важную проблему, касающуюся участия граждан в выборах, подняла Кристина Лешчинска в статье *Участие граждан в выборах и референдумах в Польше после 1989 года*. Автор указывает на то, что участие в выборах является важным элементом, который укрепляет гражданское общество, в то время как скептицизм и недоверие к демократической системе, а также недоверие к тому, что индивидуальный голос имеет значение в масштабе всей страны, являются основными проблемами, влияющими на низкую явку избирателей среди поляков.

В статье *Европейские региональные вызовы и генерирование гражданского общества* Анджей Ходубский указал на важные вопросы, касающиеся взаимоотношений общества и региона⁶. Автор указывает на функции гражданского общества, подчеркивая важную защитную роль в социальной и частной сферах до вмешательства государства. Отчуждение, отсутствие идентификации с регионом и феномен социальной аномии становятся болезнями современных обществ.

В своей статье *Локальные публичные сферы и изменения в гражданской компетентности* Рышард Чихоцки рассмотрел реформы, проведенные в Польше с целью социальных и культурных изменений, результатом которых должно было стать более сильное системное изменение. Автор в основном относится к четырем основным реформам: местного самоуправления, изменение системы централизованно планируемой экономики в сторону механизмов свободного рынка, децентрализация государства и социальных изменений, состоящих в переходе от закрытого общества к открытой модели и формировании социальной субъективности.

⁵ E. Wojciechowski, *Gospodarka samorządu terytorialnego*, Warszawa 2012, с. 10–15.

⁶ Профессор Анджей Ходубки (1952–2017), политолог и историк, более 40 лет сотрудничает с Гданьским университетом. Автор более 1200 публикаций, в том числе 28 монографий и множества статей. С 1977 года был членом Польского общества политологов, выдающейся деятель в польском и международном научном сообществе, был награжден многими медалями в частности в мае 2017 медалью *Universitatis Lodziensis Amico*.

Активность граждан является первостепенной и ключевой особенностью в укреплении модели гражданского общества. Яцек Покладецкий в своей статье *Партиципация и локальная политическая система* продолжает вопрос политической активности граждан. Как отмечает автор, граждане своей деятельностью придают легитимность правителям, они позволяют политической системе быть отстраненной от своих конституционных задач.

Перед обществами современных стран открываются новые сферы деятельности и возможности для получения информации. Развитие техники и цифратизация способствуют гражданской активности, которая усиливается в сети с использованием многих доступных социальных порталов. Матеуш Раджишевски в статье *Развитие информационных технологий – шанс или угроза гражданскому обществу* указывает, что благодаря информационным технологиям люди могут участвовать в процессе принятия политических решений, что напрямую приводит к расширению политических знаний и повышению социальной осведомленности.

В статье *Обусловленность локальной гражданской активности* Кшиштоф Лабендж указывает на факторы, обуславливающие низкую социальную активность граждан, показывает области, которые нуждаются в усилении для их усиления. Статья является продолжением обсуждения на тему активности и построения гражданского общества, которое, подкрепленное также сильными лидерами, станет сильным социальным организмом.

Том заканчивается тремя статьями, посвященными отдельным регионам: *Модернизационные процессы в государствах Балтийского региона* Магдалены Томали, *Партиципационная деятельность как фактор создания региональной самоидентификации. Пример Лодзинского Воеводства*, авторства Агнешки Михальскей-Жылы и Беаты Михальскей-Доминяк и *Партиципаторный бюджет Малопольского Воеводства*, авторства Барбары Венгляж.

В части *Информации – Хроника – Отчёты – Рецензии* мы публикуем размышления о книге Johna W. Creswella *Проектирование научных исследований. Качественные, количественные и смешанные методы*, подготовленные Магдаленой Бевич, и в разделе *Varia*, подготовленные Матеушем Раджишевским, *Избранные, библиографические материалы в области развития гражданского общества и функционирование местного самоуправления в 1996–2017 гг.*

Этот том закрывает публикации «Eastern Review», посвященные региональным и местным проблемам в странах Центральной и Восточной Европы. Редакция благодарит авторов из польских и зарубежных академических центров за то, что они поделились своими размышлениями о таких важных проблемах нашей современной реальности.

*Алиция Степень-Кучиньска
Агата Влодарска-Фрыковска
Михал Словиговски*

Introduction

The subject of Volume VII of the “Eastern Review” is dominated by local and regional issues as well as problems of civil society. Over the last decades, the importance of regions, especially in the policy of European states, has definitely strengthened. After the Second World War, there were few countries on the map of Europe, in which the regional authorities had political power, they belonged primarily to Austria, Germany or Switzerland¹. This initiated the processes of decentralization of the political power’s devolution in favor of regions that were clearly visible in the territory of such countries as: Belgium, Spain, Italy or Great Britain. The accelerating process of European integration was a factor strengthening regional and local self-government². The opening of the Schengen zone allowing the free movement of goods, capital, services and people was a significant moment strengthening European integration, contributing to economic, cultural, political and social development³. The political changes taking place at the turn of the 1980s and 1990s, including the decentralization of state power and the development of territorial self-government and local structures, contributed to the development of democracy at every level in Poland and other countries in our region⁴.

Territorial self-government structures have specific functions assigned by law, enabling the development and proper functioning of a civil society. The local community is the subject of local government activities, whose the main goal is to pursue the interest of the local society. To increase the potential of the region, it is important to cooperate directly with other local government entities.

The publication is opened by an article by Jacek Wojnicki entitled *The restoration of local and regional self-government in the countries of Central and Eastern Europe*. The author shows the process of forming local power in five

¹ A.K. Bourne, *Regionalna Europa*, [in:] *Unia Europejska – organizacja i funkcjonowanie*, ed. W.M. Cini, Warszawa 2007, pp. 15–27.

² K. Pająk, *Samorząd terytorialny i jego wewnętrzna transformacja*, Toruń 2007, pp. 23–32.

³ T. Kudłacz, *Programowanie rozwoju regionalnego*, Warszawa 1999, pp. 76–78.

⁴ The local government act from 1990, public administration reform, the act on Powiat Self-Government from 1998, Voivodship Self-Government Act from 1998.

post-communistic countries: Bulgaria, the Czech Republic, Romania, Slovakia and Hungary. He makes comparisons of solutions for the construction and development of territorial self-government structures in the indicated countries, at the same time referring to the Polish situation. One of the most important issues raised by Jacek Wojnicki is the issue of property management and self-government finance management. It is the decentralization of the country's finances that significantly affects the functioning of local government structures that can manage realistically their capital and pursue their own and given tasks⁵.

An important issue regarding the electoral participation of citizens is taken by Krystyna Leszczyńska in the article *Citizen' engagement in elections and referendums in Poland after 1989*. The author points out that electoral participation is an important element that strengthens civil society, while scepticism and lack of trust in the democratic system and lack of faith that individual voice on the scale of the whole country are the main problems affecting the low voter turnout among the Poles. Andrzej Chodubski⁶ pointed to important issues regarding the relationship between society and the region. In the article, *European challenges of regionalism and making civil society*, the author points to the functions of civil society, stressing the important protective role for the social and private sphere before state intervention. Alienation, lack of identification with the region and the phenomenon of social anomie become problems of contemporary societies.

In his article *Local public spheres and changes in civic competences* Ryszard Cichocki considers the reforms carried out in Poland for the purpose of social and cultural change, the effect of which was to be a stronger systemic change. The author refers mainly to four major reforms, i.e: self-government, change of the economy system from centrally planned towards free market mechanisms, decentralization of the state and social change consisting in moving away from a society closed towards the open model and building social subjectivity. Citizen's activity is essential in strengthening the model of civil society.

Jacek Pokładecki in his article *Participation and the local political system* continues the thread of political activity of citizens. As the author remarks, citizens through their activity give legitimacy to the rulers, they allow the political system to be removed from its constitutive tasks.

In front of the societies of modern countries, there are new areas of activity and opportunities for acquiring information. The development of technology and

⁵ E. Wojciechowski, *Gospodarka samorządu terytorialnego*, Warszawa 2012, pp. 10–15.

⁶ Professor Andrzej Chodubki (1952–2017), political scientist and historian, associated with the University of Gdańsk for over 40 years. Author of over 1200 publications including 28 monographs and many articles. From 1977 he was a member of the Polish Political Science Association, an outstanding figure in the Polish and international scientific community, decorated with many medals including May 2017 with the Universitatis Lodziensis Amico Medal.

digitization is conducive to civic activity, which is intensifying in the network using many available social networks.

Mateusz Radziszewski in the article *Development of Information Technologies as an opportunity or danger for Civil Society* indicates that thanks to information technology, people can participate in the process of making political decisions, which directly results in broader political knowledge and greater social awareness.

In the article *Determinants of local civic engagement* Krzysztof Łabędź points to factors conditioning low social activity of citizens, shows areas that need strengthening to make it better. The article is a contentment of a thread about the activity and building of a civil society, which, strengthened also by strong leaders, will be a strong social organism.

The volume ends with three articles devoted to selected regions, i.e. *Modernization processes in the countries of the Baltic Sea Region* by Magdalena Tomala, *Participatory promotional activities, as a factor building a Regional identity. An example of the Lodz region* by Agnieszka Michalska-Żyły and Beata Michalska-Dominiak and *Participatory budgeting of Lesser Poland Voivodeship* by Barbara Węglarz.

In the section *Information – Chronicle – Reports – Reviews*, we publish reflections on the book by John W. Creswell, *Research Desig. Qualitative, quantitative and mixed methods approaches* prepared by Magdalena Bewicz and in the *Varia* section prepared by Mateusz Radziszewski *Selected bibliography in the area of development of civil society and the functioning of local government in 1996–2017*.

This volume closes “Eastern Review” publications devoted to regional local issues in Central and Eastern European countries. Editors thank Authors from Polish and foreign academic centers for sharing their reflections on such important issues of our contemporary reality.

Alicja Stępień-Kuczyńska
Agata Włodarska-Frykowska
Michał Słowikowski